

آیا دولت می تواند هر زمان بخواهد فضای مجازی را فیلتر کند؟

فیلترینگ انحصاری

فاطمه صفری | فیلترینگ در کشور ما موضوع جدیدی نیست و بارها و بارها این اتفاق برای شبکه‌های مجازی و اپلیکیشن‌های اینترنتی که عضو آن هستیم افتاده است و هر بار ما جای جدیدی برای ارتباط مجازی پیدا کرده‌ایم. این روزها در مترو، تاکسی و حتی گروه‌های خانوادگی بحث فیلترینگ تلگرام و اینستاگرام است. انگار که نسل جدید قدیم به یک وجه مشترک رسیده باشند و برای یک موضوع مشترک حرف داشته باشند. در این پرونده تلاش شده تا به این پرسش جواب داده شود که آیا هر گاه دولت عزم فیلترینگ کند، می‌تواند شبکه‌های اجتماعی و اپلیکیشن‌ها را فیلتر کند؟

راه‌فرار

اما نباید از یاد برداگر فیلترینگ وجود دارد، راه‌هایی برای گریز از فیلترینگ نیز به کرات دیده می‌شود؛ وی‌پی‌ان و فیلترشکن‌ها از این دست موارد هستند. چرا که اگر قانونی برای فیلترینگ داریم، قانون دسترسی آزاد به اطلاعات را هم داریم به گونه‌ای که مردم استفاده از فضای مجازی را جزئی از دسترسی آزاد به اطلاعات و حقوق خود می‌دانند. به گونه‌ای که با فیلتر شدن شبکه یا اپلیکیشن‌ها احساس می‌کنند حق خود را از دست داده‌اند و به آنها ظلم شده است. انگار که به نوعی تناقض رسیده و ندانند پذیرای کدام یک از قوانین باشند؛ اما یا قانون را عمل است؟

تناقض دو قانون

اما نباید از یاد برد در منشور حقوق شهروندی و در بند (ح) مواد ۳۳ تا ۳۵ به بحث حق دسترسی به فضای مجازی پرداخته شده است. مطابق ماده ۳۳ و در آخر آن «پسداد هر گونه محدودیت (مانند فیلترینگ، پارازیت، کاهش سرعت یا قطعی شبکه) بدون مستند قانونی صریح ممنوع است. از سوی دیگر مطابق قانون جرایم رایانه‌ای و ماده ۲۲ آن کارگروهی تحت عنوان (کارگروه تعیین مصادیق مجرمانه) در قوه قضائیه با حضور وزرا و نمایندگان دستگاه‌ها و قوای مختلف تشکیل شده است که در موارد مختلف اجازه محدودیت و پالایش (فیلتر) را در حوزه‌های مختلف مانند مسائل اخلاقی، امنیتی، علیه مقدسات و... دارند؛ به نوعی که در تناقض با آزادی بیان است.

بیکاری به جای اشتغالزایی

به نظر می‌رسد که دولت به جای آن که مدیریت فضای مجازی را در دست بگیرد، سهل‌ترین راه را در پیش گرفته یعنی فیلتر کردن این امر موجب بیکاری عده‌ای از کاربران فضای مجازی شده است. کسانی که با فیلتر شدن اپلیکیشن‌ها کاسه چه کنیم، چه کنیم به

دست گرفته‌اند و به دنبال راه‌حلی برای این موضوع هستند؛ چرا که با فیلترینگ دائمی، آنها به طور کامل کسب و کار خود را از دست می‌دهند و به سمت ورشکستگی می‌روند حتی با وجود اپلیکیشن‌های دیگر و کوچ به آنها؛ به گونه‌ای که محمد آذری چهرمی در توییتی نوشت: «یکی از جهت‌گیری‌های دولت

برای حل محل #بیکاری، توسعه کسب و کارهای نوپا و تقویت فضای مجازی بوده و خواهد بود. وظیفه دارم از صد‌ها هزار هموطن عزیزی که به دلیل شرایط اخیر منظر شده‌اند، عذرخواهی کنم. با بازگشت آرامش، در حال مذاکره با شورای امنیت کشور برای رفع محدودیت‌ها هستیم» و از این طریق

از کسانی که به کسب و کارشان خدشه وارد شد عذرخواهی کرد. در مورد اینکه آیا فیلترینگ به معنای انحصار طلبی دولت نیست؟ و یا آن که فیلترینگ خودخواسته را پیش بگیرد امری صحیح است، به گفت‌وگو با کارشناسان امر پرداختیم.

پیشینه

پیچ و خم‌های فیلترینگ

اگرچه از سال ۱۳۷۲ اینترنت به صورت عمومی در دسترس همگان قرار گرفت اما آن ابتدای راه بود؛ چرا که با گذشت زمان دستخوش بسیاری از تغییر و تحولات قرار گرفت. در ابتدا ایمیل رونق زیادی داشت که به جای روزهای انتظار و نامه نوشتن‌های پی‌درپی برای رسیدن به پاسخی به ایمیل بسنده می‌شد اما این موضوع هم دیری نمانید؛ چرا که در اواخر ۷۰ و اوایل دهه ۸۰ یاهو مستجر مورد توجه کاربران اینترنتی قرار گرفت. کاربرانی که ابتدا با کوچ به یاهو مستجر از آن استفاده علمی می‌کردند اما پس از چندی به مکانی برای بحث‌های روزانه تبدیل شد. کاربران هم در قید و بند برنامه‌های جدید نبودند، اما فیس‌بوک و توئیتر موج جدیدی از اظهارنظر را میان مردم به راه انداخت. مردمی که در سال ۸۸ از فیس‌بوک

و توئیتر برای رسیدن به مقاصد سیاسی خود از آن بهره جستند. برای همین بود که دولت به فیلتر کردن آنها اقدام کرد، اما با فیلتر شدن این برنامه‌ها مردم به سرزمین جدیدی کوچ کردند. انگار که در پی یافتن چیزهای کشف نشده باشند. وی چت برنامه دیگری بود که از سال ۱۳۹۰ کاربران زیادی به خود اختصاص داد؛ گویی که مردم زندگی روزمره خود را فراموش کرده بودند و به زندگی مجازی روی آورده بودند، اما پس از دو سال عمر این برنامه نیز به سر آمد، اما این بار دلیل فیلتر شدن وی چت فارغ از مسائل سیاسی بود و بیشتر مربوط به مسائل اجتماعی و حریم خصوصی افراد می‌شد، اما با فیلتر شدنش مردم جزیره خود را ترک کردند و به برنامه‌های جدیدی چون وایبر، تلگرام و اینستاگرام روی آوردند. برنامه‌هایی که این روزها دوباره فیلتر شده‌اند.

نگاه مخالف

فیلترینگ موجب بی‌اعتمادی می‌شود

کنند اما در جامعه کنونی موجب بی‌اعتمادی می‌شود، ادامه داد: «این موضوع و شیوه‌ها شاید در گذشته پاسخگو بود اما امروزه به دلیل رشد تکنولوژی ارتباطی و دانشی که در اختیار افراد قرار دارد حتی تنوع و تعدد مراکز اطلاع‌رسانی تا حد زیادی این شیوه را بی‌خاصیت و بی‌اثر کرده است؛ بنابراین تنها بدنامی را برای دولت به دنبال دارد و باعث به‌وجود آمدن اختلالاتی در فرآیند

بهرروز گرانباهای، روزنامه‌نگار اگر چه فیلترینگ فضای مجازی در زمان بحران موافقان و مخالفانی را به دنبال داشته، اما بهروز

گرانباهای، روزنامه‌نگار اصلاح‌طلب در این زمینه معتقد است: «اگر چه در میان آزادی بیان و فیلترینگ تناقض وجود دارد اما قانون این اجازه را در همه امور به دولت نمی‌دهد که بخواهد آزادی بیان را محدود کند.»

این روزنامه‌نگار اصلاح‌طلب در این زمینه ادامه می‌دهد: «اما در وضعیت‌های اجتماعی ممکن است شرایطی پیش آید که امنیت ملی یا مسائل عمومی که مطالبی قابل تفسیر است را زیر سوال برد و این بهانه را به دست دولت بدهد تا با استفاده از قدرت خود به فیلترینگ اقدام کند و محدودیت دسترسی به اطلاعات و آزادی بیان را به دنبال داشته باشد.»

این روزنامه‌نگار در خاتمه اضافه کرد: «همین امر موجب بدبینی مردم و کاهش اعتماد جامعه نسبت به دستگاه‌های اجرایی و دولت می‌شود. زمانی که ما از فیلترینگ استفاده نکنیم، آگاهی بخشی و اطلاع‌رسانی صحیح جلوگیری از شایعات را بهتر می‌توانیم کنترل و مدیریت کنیم؛ زیرا فیلترینگ به پیش‌سایعات کمک می‌کند و باعث سوق دادن جامعه به سمت کارهایی که به رسمیت شناخته نشده است، می‌شود که امکان سوءاستفاده برای کسانی که قصد اخلاخ دارند را فراهم می‌کند.»

نگاه کارشناس

فیلترینگ راه‌حل نیست

کامبیز نوروزی حقوقدان | اگر چه فیلترینگ فضای مجازی موافقان و مخالفانی را به دنبال دارد اما این موضوع برای خود پیوندهای

قانونی را به دنبال داشته است و از چشم‌های تیزبین دور نمانده است؛ اما چرایی و چگونگی فیلترینگ موضوعی است که این روزها توجه همه را به خود جلب کرده است. کامبیز نوروزی، حقوقدان در این زمینه معتقد است: «به طور کلی قواعد حاکم بر انواع رسانه‌ها اعم از مکتوب و غیر مکتوب تابع اصل آزادی بیان است و در آزادی بیان ممنوع است مگر در مواردی خلاف ترویج اخلاق حسنه یا ترویج خشونت.»

این حقوقدان با اشاره به این که فیلترینگ سراسری نیز به نوعی سانسور محسوب می‌شود، پس باید از آن جلوگیری کرد، در این راستا ادامه داد: «سانسور به طور سراسری قطعاً مردود است. فیلترینگ نیز یک نوع سانسور است؛ بنابراین از نظر حقوقی فیلترینگ محض قانونی محسوب نمی‌شود.»

نوروزی ضمن انتقاد از فیلترینگ در کشور ما در این زمینه توضیح داد: «فیلترینگ مسأله جدیدی نیست اما اخیراً در مورد تلگرام مجدداً مطرح شده، ما اساساً هست که با مسأله فیلترینگ مواجهیم و بحث گسترده‌ای بوده که آیا اساساً کمیته تعیین مصادیق مجرمانه مجاز به فیلترینگ به نحو گسترده هست یا نه و من باور دارم نه تنها کمیته تعیین مصادیق مجرمانه حتی مجلس هم که حق قانونگذاری در همه

امور کشور را دارد، مجاز به تصویب قانونی که به موجب آن سانسور به طور سراسری اعمال شود، نیست.» این حقوقدان با اشاره به این که برخی از کاتال‌ها موجب ترویج خشونت می‌شوند اما قابلیت فیلتر شدن را ندارند در این زمینه توضیح داد: «البته لازم به ذکر است در برخی از شرایط اضطراری به نکاتی توجه کنیم؛ بعضی کاتال‌ها رسماً و عملاً ترویج خشونت می‌کنند. ترویج خشونت نیز از استثنائات آزادی بیان به شمار می‌رود، این کاتال‌ها هر چه هست قابل فیلتر کردن است؛ اما باز هم فیلترینگ سراسری مشکل‌زاست.»

نوروزی ضمن یادآوری اتفاقات اخیر صرفاً قانون را در این زمینه گره‌گشا نمی‌داند و بر این باور است: «اما ما باید به نکته اساسی‌تری توجه کنیم. اگر صرفاً دنبال راه‌حل هستیم، هر گونه مشکلی که اخیراً به وجود آمده، به‌اصطلاح ناآرامی‌های پیش‌آمده در برخی از شهرها، برای حل آن باید جدی‌تر و عمیق‌تر فکر کنیم؛ زیرا صرفاً صحبت از قانون کاره‌گشا نیست.»

با توجه به فیلتر شدن برخی از شبکه‌های مجازی باز هم شاهد حضور کاربران و در این دوردن قانون هستیم؛ این حقوقدان در این زمینه ادامه داد: «مسأله این است که جامعه و نظام ما چه نسبتی با تکنولوژی جدید ارتباطات می‌خواهند برقرار کنند. تکنولوژی ارتباطات با پیشرفت‌های گسترده و عمیقی که داشته تقریباً غیر قابل مهار است. فیلترینگ هم نمی‌تواند موفقیت‌آمیز باشد کما این که در روزهای اخیر شاهد بودیم با وجود این که تلگرام فیلتر بوده، تقریباً اکثر کاربرها با استفاده از فیلترشکن

همچنان از تلگرام استفاده می‌کنند.» نوروزی با اشاره به این که رسانه‌های رسمی کشور به‌خصوص صداوسیما باید به گونه‌ای عمل کنند که برای رقابت با رقبای بین‌المللی خود را داشته باشند، در این زمینه توضیح داد: «مسأله حایز اهمیت برای امنیت ملی کشور که بسیار حیاتی است، این است که فضای رسانه‌ای رسمی کشور بدون هر تعارض و بدون هر مجامله‌ای در نظام رسانه‌ای موجود جهان شکست خورده است. صداوسیما رقابت را به رقبای بین‌المللی خود کاملاً باخته است پس این که سال‌هاست تصویری که مردم ایران از جامعه خود از طریق رسانه‌ها می‌گیرند، تأثیری نیست که صداوسیما نشان می‌دهد.»

این حقوقدان با اشاره به تسخیر رسانه‌های غیررسمی در این راستا توضیح داد: «رسانه‌های غیررسمی مانند پیام‌رسان‌ها بشدت فضای رسانه‌ای ایران را تسخیر کرده‌اند که این موارد ناشی از این است که در ایران چه در رادیو و تلویزیون و چه در مطبوعات و خبرگزاری‌ها شرایط کار حرفه‌ای و اصولی رسانه‌ها را از بین بردند. اگر ما باید نگران فضای رسانه‌ای کشور باشیم که باید باشیم و اگر در جست‌وجوی این رسانه‌های رسمی قانونی کشور باید باشد که باید به آن بیندیشیم. در این صورت نباید به دنبال فیلترینگ باشیم. راه‌حل این است که فضای آزادی رسانه‌ها تضمین شود و اصول حرفه‌ای کار رسانه‌ای به رسمیت شناخته شود؛ به‌خصوص سازمان صداوسیما به دلیل گستردگی حوزه رسانه‌ای به نام تلویزیون بسیار مسئولیت سنگینی دارد که تا کنون به آن عمل

نکرده است.»

نوروزی با اشاره به این که به تغییر نگاه رسانه‌ای در کشور نیازمندیم، در این زمینه یادآور شد: «تلویزیون باید انحصار داخل خود را بشکند و از اصول کار حرفه‌ای رسانه تبعیت و بی‌طرفی در رسانه را رعایت کند؛ صداهای مختلفی که در کشور وجود دارد و قانونی هستند باید از تلویزیون مجال حرف داشته باشند؛ در واقع مصونیت جامعه ایران در برابر رسانه‌هایی که خارج از ایران منتشر می‌شوند و پیام‌رسان‌هایی که حرفه‌ای نیستند و گاهی اوقات مسئولیت‌های اخلاقی و قانونی را رعایت نمی‌کنند با فیلترینگ درست نمی‌شود؛ زیرا سال‌هاست تغییر نگاه رسانه‌ای در ایران به یک ضرورت حیاتی تبدیل شده است و روزبه‌روز جدی‌تر و حیاتی‌تر می‌شود.»

این حقوقدان در خاتمه یادآور شد: «امید می‌رود زمانی مدیران ارشد کشور چه در دولت و چه در نهادهای دیگر مجلس و دستگاه قضایی اقدام به اصلاح این وضع کنند که فرصت وجود داشته باشد؛ امروز اگر شاهد این اعتراضاتیم به عقیده بنده این فضای رسانه‌ای محدود و ناتوان که به کشور تحمیل شده، بی‌تأثیر نبوده است. حتی اگر اکنون اراده وجود داشته باشد با تغییرات محدود ولی فوری هم تلویزیون می‌تواند تا اندازه‌ای این نقایص را جبران کند. مسأله فیلترینگ راه‌حل نیست و تجربه ۲۰ سال گذشته که به تدریج اینترنت در کشور فراگیر شده نشان‌دهنده آن است که هیچ‌گاه فیلترینگ نمی‌تواند مانع دسترسی کاربران ایرانی به شبکه‌های اجتماعی و فضای مجازی و پیام‌رسان‌ها باشد.»

تجربه دیگران

نگاهی به فیلترینگ در کشورهای دیگر

که هم‌اکنون توئیتر، یوتیوب و فیس‌بوک به‌طور کامل فیلتر هستند؛ چرا که برخی از مسئولان شبکه‌های اجتماعی و چنین اپلیکیشن‌هایی را برای مقابله با گروه‌های تروریست و داعش می‌دانند و برای امنیت بیشتر فیلترینگ را نظر گرفته‌اند.

بناگاهی به کشورهای دیگر درمی‌یابیم که تنها کشور ما نیست که اقدام به فیلتر کردن شبکه‌ها و برنامه‌های مجازی می‌کند، بلکه این موضوع در جای جای دنیا مرسوم است و بنا به دلایل مالی، سیاسی و امنیتی کشور سبب فیلترینگ نرم‌افزارها و اپلیکیشن‌هایی می‌شود.

چین

اگرچه وایبر از جمله اپلیکیشن‌های محبوب در جهان به‌شمار می‌آید اما Line و Kakao نیز از قبایل خوبی برخوردار بوده‌اند و مورد استقبال کاربران آسیایی قرار گرفته‌اند؛ اما مدت زمانی در چین استفاده از این اپلیکیشن‌ها دشوار شده بود، اما باید در نظر داشت که تا قبل از آن دولت چین اعلام کرده که این دو اپ را مسدود می‌کند، زیرا از آن به‌عنوان کاتال‌هایی برای گردش اطلاعات مربوط به تروریسم و چگونگی ساخت بمب استفاده می‌شود. همچنین تروریست‌ها می‌توانند امکانات ویدیویی این وب‌سایت‌ها استفاده کنند. همچنین باید در نظر داشت که کشور چین از جمله کشورهای است که در نظارت بر اینترنت اقدام به اصلاح این وضع کنند که فرصت وجود داشته باشد؛ امروز اگر شاهد این اعتراضاتیم به عقیده بنده این فضای رسانه‌ای محدود و ناتوان که به کشور تحمیل شده، بی‌تأثیر نبوده است. حتی اگر اکنون اراده وجود داشته باشد با تغییرات محدود ولی فوری هم تلویزیون می‌تواند تا اندازه‌ای این نقایص را جبران کند. مسأله فیلترینگ راه‌حل نیست و تجربه ۲۰ سال گذشته که به تدریج اینترنت در کشور فراگیر شده نشان‌دهنده آن است که هیچ‌گاه فیلترینگ نمی‌تواند مانع دسترسی کاربران ایرانی به شبکه‌های اجتماعی و فضای مجازی و پیام‌رسان‌ها باشد.»

عراق

عراق از جمله کشورهای است که تا چند سال گذشته استفاده از همه شبکه‌های اجتماعی و اپلیکیشن‌ها آزاد بود، اما از زمان حضور داعش در این کشور یک وضع شکلی جدید به خود گرفت به گونه‌ای

منابع دیگر

روزنامه شهروند برای دستیابی راحت‌تر و سریع‌تر مخاطبان و علاقه‌مندان به مطالعه در رابطه با این که آیا هر زمان دولت بخواهد می‌تواند فضای مجازی را از دسترس کاربران خارج کند؟ اقدام به تهیه منابع دیگر در رابطه با این موضوع کرده است. به همین جهت اگر به این موضوع علاقه‌مند و مایل هستید که مطالب بیشتری در این زمینه بخوانید، می‌توانید به آدرس‌هایی که در زیر آمده‌است، مراجعه کنید.

http://fararu.com/fa/news/77334

فرارو

https://www.isna.ir/news/95092011366

خبرگزاری ایسنا

http://www.eghtesadonline.com/%D8%A8%D8%AE%D8%B4-%D8%A8%D8%A7%D8%B2%D8%A7%D8%B1-%D8%AF%D8%8C%D8%AC%D8%8C%D8%AA%D8%A7%D9%84-64/241359

اقتصاد آنلاین

http://www.entekhab.ir/fa/news/386028

تنتخب

نگاه موافق

برای هدف‌های صحیح فیلترینگ امری معقول است

و اهدافی که ما را به این اعمال ترغیب می‌کند، نظر داشته باشیم؛ زیرا زمانی که در شرایطی قرار می‌گیریم که نیازمند حفظ نظم عمومی هستیم، عملی چون فیلترینگ قابل توجیه است و باید به آن توجه شود. مهدی پور فیلترینگ را موضوعی روزمره می‌داند و در این زمینه معتقد است: «از دیگر سو می‌توانیم بگوییم فیلترینگ غلط است؟ خیر زیرا ما در خانواده، محل سکونت و روابط اجتماعی خود همه روابط را به صورت اتوماتیک و غیرارادی فیلتر می‌کنیم و تنها به برخی از مقولات می‌پردازیم. بنابراین فیلترینگ را می‌توان بحثی روزمره دانست. به همین جهت نمی‌توان آن را غلط تلقی و این

مرکزی شهر فیلتر می‌کنیم، تحت عنوان طرح ترافیک. طی این فرآیند تعدادی از ماشین‌ها حذف می‌شوند اما به واسطه حذف شدن ما می‌توانیم در شهر تردد کنیم، الودگی هوا را کنترل کرده و اجازه می‌دهیم حمل‌ونقل شهری توسعه پیدا کند؛ بنابراین فیلترینگ یا هر گونه رگلاطوری که در این زمینه‌ها اعمال می‌شود، احتمالاً نسبت به توانمندی برقراری انضباط اجتماعی، حفظ نظم و هماهنگی و وحدت ملی مفید واقع می‌شوند.»

این روزنامه‌نگار اصولگرا فیلترینگ را امری قابل توجیه دانست و در این زمینه توضیح داد: «ما در این برهه از زمان باید به شاخص‌ها

فرشاد مهدی‌پور روزنامه‌نگار | اگر چه بسیاری بر این باورند که فیلترینگ و آزادی بیان در تناقض هستند اما فرشاد مهدی‌پور، روزنامه‌نگار بر این باور

است: «آزادی بیان یک امر مطلق نیست، در نسبت با چنین موضوعی ابتدا باید بسنجیم که وضع به چه منوال است. می‌توانیم از رفتارهای رگلاطوری برای اداره وضع موجود و نظم اجتماعی استفاده کنیم یا نه. در نظر بگیرد ما هم اکنون ماشین‌ها را برای ورود به محدوده